

Značkování slovesných tvarů (GK čas)

13.11.09

Formální časy

- prézens ind., futurum (prézentní tvary dok. sloves, složený tvar – nedok. sl., syntetické futurum), imperativ, (jednoduchý)
- préteritum ind., futurum nedok. sl. ind., kondicionál, opis. pas. (složený)

Vyjádření GK na tvaru slovesa významového

- koncovky tvaru indik. prez. akt. a imperativu (*nosím, berou, chod', ...*)
- 3. os. min. č. (l-ové příčestí+0 pomocné sloveso) (*nosil, bral, chodil, ...*)
- 2. os. min. č. (l-ové příčestí + volný morfém –s (*nosils, brals, chodils, ...*))
- syntetické futurum (*půjde, pojeděš, ...*)

Vyjádření GK kombinací tvarů sloves pomocných a významových (jiných)

- tvary slovesa *bud-u, -eš, -e, -eme, -ete, -ou* + infinitiv (*budu střílet*)
- tvar pomocného slovesa *být* (1.2. os.) + I-ové příčestí (*stříleli jste*)
- tvar *bych, bys, by, bychom, byste* + I-ové příčestí (*stříleli bychom*)
- určitý tvar slovesa *být* (ve všech třech časech) + pasivní příčestí (*je pochválen*)
- 2. os. minulého času (I-ové příčestí + lib. slovo věty + volný morfém –s) (*kohos zastřelil*)

Vyjádření GK jinak

- adverbialní určení
- vyjádření relativních časů (přechodníky)
- transponované užití GK času (historický, gnómická prez.)

Futurum (čas/vid)

- dokonavá slovesa – tvarem ind. préz. akt.neaktuální prézens / futurum
- nedokonavá slovesa – opisné futurum *budu + infinitiv*
- tzv. syntetické futurum některých sloves (?pohybu) – prefixem *po-+tvary ind. préz. akt. i imp.*

Pozice 9 - Čas (TENSE)

- - neurčuje se

F - futurum (budoucí čas) *po-*

H - minulost nebo přítomnost (P/R) *-s*

P - prézens (přítomný čas = *VB|Vt*)

R - minulý čas (*Vp|Vq* + **!CHYBY**)

X - libovolný čas (F/R/P) = *Vs*

Pozice 2 - Detailní určení slovního druhu (SUBPOS)

- **B** - sloveso, tvar přítomného nebo budoucího času
- **t** - archaické slovesné tvary přítomného a budoucího času (zakončení "-t")

Značkování tvarů futura v SYN2000

- tag=„VB.....P.*“
- tag=„VB.....PP“
- tag=„VB.....F.*“
- tag=„Vf.....P.....I“

Korpusy SYN2000/SYN2005

(word!=",[pP][ouOU].*" & tag=",VB.....F.*")

- jít 11153/14992
- jet 3881/4575
- nést 748/734
- běžet 453/464
- letět 348/444
- téci 198/219
- vézt 143/136
- hrnout 66/69
- lézt 64/148
- plout 47/104
- cestovat 41/69
- stěhovat 22/19
- řítit 2/1
- trvat 0/2085
- plazit 0/4

Mluvnice & korpusy

- Seznamy uváděné v příručkách (viz bibliografie) jsou rozsáhlejší než uvedený seznam
- Předpoklad: tvoří patrně otevřené množiny
- Závěr : korpusy mohou přispět k jejich rozšíření
- Korpusy mohou zpřesnit stávající popisy

???

„Zůstaň u nás, budeš nám vařit,
a když všechno budeš dělat,
povede se ti dobře !“

(Jan Vodňanský: Analýza pohádky o Sněhurce a sedmi
trpaslících)

Vyhledávání kandidátů na tvary syntetického futura v korpusech

- **(word=„po.*“ & tag=„VB.*“)**
- **implicitní atribut – word**
- **po.***
- **P-filtr**
- **implicitní atribut tag**
- **VB.***
- **konkordance → statistiky → frekvenční distribuce (lemma)**
- **ruční analýza**

pověst / ? vést

- bylo jasné , jak rozhovor s novinářkou <povedou/pověst/VB-P---3P-AA---> .
- Kolikrát s ní musíte někdy jít , než se to <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> .
- ale už nejsou . Něco nebo někdo přijde a <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> ho , a on bude statečný a půjde . . .
- Cílem tohoto setkání je šetření , které <povedu/pověst/VB-S---1P-AA---> já . " "
- Cílem tohoto setkání , " odporoval
- v žádné výpovědi , ale třeba se nám to <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> takhle . Chceme to zkusit a budeme muset
- ležet a čekat , jestli se transplantace <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> . A když ne ? Pak je konec všem nadějím
- zrekonstruovat . Nyní věřím , že se nám to <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> . Vůbec o tom nepochybují . " " Já také
- tlumič . Nevadí , příště se to určitě <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> . Emma počkala , až doktor s Rimerem zmizí
- jenom vymetám smetí a pochybuji , že to <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> k něčemu jinému . " A opět k Osgoodovi
- říci , že bez ohledu na to , jakým směrem <povede/pověst/VB-S---3P-AA---> vyšetřování pan Waddell , měli bychom

potrvat / ? trvat

- si na ně zvyknete , tak to taky chvíli **<potrvá/potrvat/VB-S---3P-AA-->** . Dáte si tu novou , redukční protézovou
- , zase fungovat . " " Obávám se , že to **<potrvá/potrvat/VB-S---3P-AA-->** mnohem déle , " oponovala Joanna . " Všichni
- " " A ta špatná . . . ? " " Analýza DNA **<potrvá/potrvat/VB-S---3P-AA-->** nejméně dva měsíce . " Jake zalapal po
- a chladič je rozpáraný . " " Jak dlouho **<potrvá/potrvat/VB-S---3P-AA-->** , než to opravíte ? " " To opravit neumím
- vašemu předvedení jakožto důležitého svědka **<nepotrvá/potrvat/VB-S---3P-NA-->** déle než dvacet minut . . . " " Dovolte
- Nemám žádnou faru . A kdo ví , kolik let **<potrvá/potrvat/VB-S---3P-AA-->** , než nějakou budu mít . A do té doby se
- Z toho si nic nedělat . Nějaký čásek to **<potrvá/potrvat/VB-S---3P-AA-->** , co ? Rozumíte mi ? Nesmíte si namáhat

Zastoupení lemmat v tištěných zdrojích, korpusech a na internetu

tištěné zdroje	60 lemmat	72,29 %
pouze korpusy	20 lemmat	24,1 %
korpusy i tištěné zdroje	37 lemmat	44,58 %
pouze tištěné zdroje	23 lemmat	27,71 %
pouze internet	3 lemmata	3,61 %
tištěné zdroje + korpusy	83 lemmat	100 %

korpusy dokládají navíc (tag=„VB.*“)
10 sloves + 1 BMK

- *vanout/povane*
- *svištět/posviští*
- *kráčet/pokráčí*
- *táhnout/potáhne*
- *mazat/pomaže*
- *valit (se)/poválí (se)*
- *pást (se)/popase (se)*
- *šinouť (se)/pošine (se)*
- *trénovat/potrénuje*
- *trvat/potrývá*
- *péct/popeče (s kým)*

korpusy dokládají (tag!=„V.*“)
9 sloves (doložena též na internetu)

- šupat/pošupe
- brodit se/pobrodí se
- crčēt/pocrčí
- šupajdit/pošupajdí
- harcovat/poharcuje
- koučovat/pokoučuje
- veslovat/povesluje (SYNPUB2006)
- šupačit/pošupačí (SYNPUB2006)
- prýštit/poprýští (SYNPUB2006)

další slovesa doložená na internetu

- *trtat/potrtá*
- *zdrhat/pozdrhá*
- *tryskat/potryská*

korpusy nezaznamenávají **23 sloves**

- *capat/pocapá*
- *drát se/podere*
- *jechat/pojechá*
- *kulhat/pokulhá*
- *kvačit/pokvačí*
- *lít/pole(i)jeje*
- *loudat se/poloudá*
- *pršet/poprší*
- *rázovat/porázuje*
- *štrádovat/poštráduje*
- *vinout se/povine*
- *vrávorat/povrávorá*
- *cupat/pocupá*
- *chvátat/pochvátá*
- *klíčit/poklíčí*
- *kulit se/pokulí*
- *kvapit/pokvapí*
- *linout se/poline*
- *pálit/popálí*
- *rajzovat/porajzuje*
- *šířit se/pošíří*
- *vát/pověje*
- *viset/povisí*

Upřesnění definice významu sloves schopných tvořit tvary syntetického futura

- Pohyb v konkrétním slova smyslu (přemísťování z místa na místo jednosměrně/ v určeném směru) : (*půjde, pojede, poběží, poplazí se, pokráčí, pošine se, povalí, pomaže, ...*)
- pohyb bez určení směru (různými směry) : (*pošíří se, poline se, ...*).
- Proces zahrnující pohyb
- a) přírodní (*povane, pověje, pol(i/e)je, poprší, ...*);
- b) s neživým nositelem (rostlina: *pokvete, poroste, poplazí se*, strom: *ponese (ovoce), ...*; hudba: *poline se, povalí ...*; vůně: *pošíří se, poline se, ...*; voda: *poteče, povalí, pocrčí, poprýští...*, zpráva: *pošíří se, ...*);
- c) mentální (*popálí mu to*)
- d) s živým nositelem (*poroste, popase se, ...* pták: *ponese (vejce), ...*);
- e) ve významu fungovat (v přeneseném významu *jít*) (správně) *poklape, pošlape, povalí ...*; vycházet s někým, (*poklape, pošlape, popeče, ...*).
- f) ve významu vést (*pokoučuje, potrénuje, povládne*)

Gramatika a korpus

- rozšíření seznamu sloves, která mohou v češtině vyjadřovat futurum synteticky
- upřesnění definic jejich významů
- stabilní jádro
- proměnlivá periferie

Bibliografie

- ČECHOVÁ A KOL. (1996): *Čeština, řeč a jazyk*. Praha : ISVN.
- ČERMÁK, F. (1990): *Syntagmatika a paradigmatika českého slova*. Praha : Karlova Univerzita.
- KOMÁREK, M. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny II.*, Praha : Academia.
- OSOLSOBĚ, K. (2007): Syntetické futurum v češtině – gramatiky, slovníky, korpusy. *Přednášky a besedy z XL. běhu LŠSS*. Brno, s. 131-144.
- OSOLSOBĚ, K. (2007): Popis gramatických významů jednoduchých slovesných tvarů v anotacích českých (slovenských) korpusů. *SPFFMU A*, 55, v tisku.
- OSOLSOBĚ, K.: Značkování gramatických kategorií v korpusech ČNK a jejich zachycení v gramatice a ve slovníku (syntetické futurum, stupňování adjektiv, neurčité číslovky a příslovce míry). In Štícha, F. *Grammar & Corpora / Gramatika a korpus 2007*. Academia : Praha, 2008, s. 407-416.
- ŠMILAUER, V. (1972): *Nauka o českém jazyku*. Praha : SPN.
- Elektronická verze *Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ)* a *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ)* dostupná z <chrome://debdict/content/debdict.xul>
- *Český národní korpus - SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB, BMK, PMK, ORAL2006*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2000. Dostupné z WWW: <http://ucnk.ff.cuni.cz>. *Morfologický analyzátor Ajka* dostupný z <http://nlp.fi.muni.cz/projekty/ajka/ajkacz.htm>.